

Вітвицька С. С. Формування дослідницької культури майбутніх магістрів освіти як наукова і практична проблема. Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки "Полісся". Житомир, 2021. Вип. 15. С. 17-21.

Вітвицька С.С.,
доктор педагогічних наук, професор, професор
кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА І ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядаються основні аспекти актуальності проблеми, сутність і зміст дослідницької культури майбутніх магістрів освіти, здобутки і недоліки їх кваліфікаційних дипломних робіт; характеризуються основні форми і методи формування дослідницької культури здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: *магістр освіти, педагогічна культура, дослідницька культура, освітній процес, заклад вищої освіти, кваліфікаційна (дипломна) робота.*

The main aspects of the urgency of the problem, the essence and content of the research culture of future masters of education, the achievements and shortcomings of their qualifying theses are considered in the article; the basic forms and methods of formation of research culture of applicants for higher education are characterized.

Key words: *master of education, pedagogical culture, research culture, educational process, institution of higher education, qualification (diploma) work.*

Інтегрування української педагогічної освіти в загальноєвропейський та світовий освітній простір вимагає усвідомлення засад і принципів сучасної професійно-педагогічної підготовки вчителів та викладачів вищих закладів освіти.

Підготовка конкурентоспроможних випускників закладів вищої освіти передбачає формування педагогічної культури, здатності забезпечити адаптивність до інноваційних процесів у новому демократичному суспільстві.

Найважливішим напрямом державної політики України у сфері науки й освіти є інтеграція вищої освіти, науки і практики з метою пріоритетного розвитку наукових пошуків та інноваційних розробок, заснованих на знаннях, отриманих в результаті досліджень. Наука є сферою людської діяльності, що має на меті продукування знань про об'єктивну реальність, які може бути втілені у нових теоріях і технологіях.

Ознакою сучасного суспільства є зростання швидкості між напрацюванням і застосуванням нових знань. Значний вплив на вирішення цієї проблеми має рівень і система підготовки кадрів, які працюють в освіті, розвиток наукового потенціалу, що забезпечує наукову базу для технологічного

та інноваційного розвитку національної культури, освіти, економіки. У цьому контексті актуалізується проблема підготовки майбутніх викладачів магістрів освіти до дослідження педагогічних явищ і процесів, формування ціннісної мотивації до науково-дослідницької діяльності, розуміння відповідальності за її результати, підвищення рівня дослідницької культури.

Значна увага до проблеми дослідження формування дослідницької культури приділена науковцями українських шкіл О. Антонової, О. Дубасенюк, С. Гончаренка, О. Жилінської, Н. Кушнарєнка, Д. Черньова, В. Шейка та ін.

Зміст і шляхи формування дослідницької культури майбутнього педагога є предметом дослідження В. Семиченко [5]; проблеми розвитку дослідницьких університетів в Україні, стратегії їх діяльності з підготовки майбутніх науковців-дослідників розглядаються у наукових працях В. Огнев'юка [3] та ін.

Підготовка майбутніх магістрів до наукової діяльності зумовлена об'єктивними причинами (необхідністю врахування змінності соціальних процесів суспільства, динаміки суспільних потреб та цінностей; пріоритетів фундаментальної та прикладної науки). Розвиток суспільства, науки і культури породжує нові види діяльності, що зумовлює постановку завдань їх свідомого проектування.

Освітня кваліфікаційна підготовка магістра освіти складається з двох частин: науково-дослідної та освітньої. В умовах розвитку інформаційної освітньої цивілізації, розмаїття джерел та думок важливо підготувати майбутніх педагогів із розвиненою дослідницькою культурою.

Вагома частка належить науково-дослідницької діяльності магістрантів у межах проблематики магістерської кваліфікаційної роботи. Методологічні знання та способи дослідницької діяльності важливі для майбутнього педагога як у практичній діяльності, так і в подальшому науково-педагогічному та професійному зростанні (підготовка науковців до аспірантури).

Дослідники виділяють суттєві протиріччя у розвитку наукової думки: з одного боку поглиблення, диференціація наукового знання, з іншого – його інтеграція. У розвитку сфери вищої освіти в Україні простежується тенденція до міждисциплінарних досліджень. Тому актуалізується комплексне вивчення психолого-педагогічних проблем дослідження.

Інтегральні знання, уміння навички мають стати особистісним досягненням майбутнього викладача закладу вищої освіти. Аналіз навчальних планів та програм підготовки магістрів освіти дає підстави для визнання значущості інтеграції знань філософських, педагогічних, психологічних наук. Саме інтегральні знання дозволяють формувати у студентів магістратури цілісне уявлення про майбутню професійну-педагогічну діяльність.

Магістранти отримують певну інформацію щодо методології психолого-педагогічних досліджень в процесі вивчення загальноосвітніх та фахових дисциплін, проте не завжди вміють їх використовувати у практиці досліджень. Аналіз кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти дає можливість стверджувати, що частина з них не готова визначити предмет, об'єкт, логіку дослідження, проаналізувати понятійний апарат.

Багаторічний досвід керування кваліфікаційними роботами випускників магістратури свідчить про те, що третина здобувачів не розуміє стратегію дослідження, тому досить часто зустрічаються приклади невідповідності змісту заявленій темі, завданням, результатам дослідження, проблема розкривається лише частково.

Обґрунтування мети дослідження, об'єкту та предмету є складним завданням для студентів магістратури. Вони не рідко використовують абстрактні формулювання, що не відображають специфіки дослідження. Проблемою виконання дослідницьких завдань як теоретичного, так і практичного змісту, є недостатній рівень готовності магістрантів до формулювання своїх власних думок та висновків, що свідчить про невпевненість у власних позиціях або повну їх відсутність.

Самостійний внесок у розроблення магістерського дослідження простежується недостатньо. Складними для значної частини майбутніх магістрів освіти є розробка експериментальних методик, змісту та організації дослідження, розкриття сутнісних характеристик, визначення тривалості етапів дослідження, місця проведення, кількості респондентів. Це спричиняє поверхневий характер висвітлення стану дослідженої проблеми. Значна частина здобувачів вищої освіти мають труднощі щодо аналізу, синтезу, структурування матеріалу за певними ознаками тощо.

Тому кількісний і якісний аналіз підміняється описом, простим констатування фактів і явищ часто не пов'язаних між собою. Все це свідчить про необхідність підвищення рівня дослідницької культури майбутніх магістрів освіти. Дослідницька культура є необхідним складником педагогічної культури майбутнього педагога.

Під поняттям «дослідницька культура магістра освіти» ми розуміємо інтегральне, динамічне утворення (властивість) особистості, що включає інтелектуальні і творчі можливості (креативність мислення, інтелектуальна ініціатива, творче мислення, уява, фантазія тощо), систему компетентностей, що визначають рівень професійних і загальнонаукових знань, умінь і навичок (здатність їх аналізувати, синтезувати, класифікувати з метою успішного наукового пошуку) та оволодіння науковою мовою і технологією викладу результатів дослідження.

Творчі можливості – це система інтелектуально-творчих властивостей і якостей особистості, які сприяють успіху у творчій діяльності. Вона складається з таких підсистем:

- підсистеми спрямованості (мотиви, інтерес, потреби);
- підсистеми характерологічних особливостей особистості (цілеспрямованість, працездатність, сумлінність тощо);
- підсистеми здібностей (індивідуальних особливостей творчих процесів);
- підсистеми творчих умінь [2].

Об'єднувальним чинником дослідження мають бути методологічні знання, які здобувачі вищої освіти отримують у процесі теоретичної підготовки.

Формування дослідницької культури майбутніх магістрів культури у процесі вивчення педагогіки вищої школи здійснюється з використання сучасних педагогічних технологій, зокрема ігрових. Заняття з цієї теми проводиться у формі ділової гри. У процесі навчальної гри відбувається залучення магістранта у наукову модель теорії професійної діяльності, що перетворює її в освітню імітаційну модель.

Магістрант входить у світ навчальної гри як у життя: починає діяти пізнаючи невидиму межу між реальністю та умовністю, засвоює оптимальні зразки професійних дій, продукує більш ефективні варіанти професійної діяльності, що допомагає йому в пошуку її сенсу і формуванні дослідницької культури. Це може бути умовний захист умовної дипломної роботи, проведення мікродослідження, аналіз структури дипломної роботи, аналіз статей, написання тез тощо.

Магістранти оволодівають основами психолого-педагогічного дослідження, ознайомлюються з поняттями «наукова проблема», «науковий підхід», «методологія», «методи дослідження» у процесі лекційних і практичних занять.

Поступ дослідника починається з визначення проблеми та постановки мети. Мета – це узагальнене уявлення результату дослідження. Для отримання реального результату необхідно застосувати необхідні та відповідні методи і процедури наукового пізнання. Окреслюючи логіку дослідження, науковець-початківець формулює систему конкретно-пошукових завдань.

Ці завдання мають дати відповіді на запитання, що має зробити дослідник для реалізації мети. Для дослідника-початківця має бути зрозумілим те, що будь-яке педагогічне дослідження є внеском у наукове обґрунтування практики педагогічної дійсності. Тому важливим є перехід від генезису педагогічної дійсності до її перетворення у теоретичному процесі моделювання явищ і процесів. Моделювання педагогічних явищ і процесів здійснюється засобами абстрагування.

Завершальним етапом є оформлення роботи, перевірка і впровадження результатів у практику. Репрезентація результатів магістерських наукових досліджень вимагає володіння вимірювальними методиками, вміннями їх оформляти у вигляді схем, таблиць, рисунків у тексті та додатках. Культура дослідника виявляється в доцільному та обґрунтованому їх поєднанні (без перенасичення другорядними матеріалами, що дублюють попередні або ж некоректно представленими). Рівень зрілості дослідника-початківця визначає готовність до самоперевірки логіки, мети, завдань та результатів дослідження.

У процесі наукової практики здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти засвоюють специфіку організації експериментального дослідження з педагогіки і психології.

Значним внеском у підготовку майбутніх магістрів вищої освіти здійснюють науково-методичні лабораторії. На кафедрі професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка вже багато років працюють наукові центри: «Робота з обдарованою студентською молоддю», «Розвиток

креативності» та лабораторії: «Педагогічна підготовка магістрів», «Освітньо-виховна система «Полісся»», «Акмеологія освіти».

Оволодіння дослідницькою культурою майбутнім магістром освіти є необхідним компонентом готовності до професійної діяльності, забезпечує розвиток його як особистості та фахівця з глибокими фундаментальними знаннями, здатного до інноваційної активної творчої діяльності. Педагогічна реальність потребує нових наукових пошуків, які б сприяли підвищенню ефективності формування дослідницької культури майбутніх магістрів освіти. На часі міжпредметні комплексні дослідження щодо інтеграції змісту підготовки педагогів, майбутніх викладачів закладів вищої освіти до дослідницької діяльності, розроблення інтегрованих навчальних курсів з методології і практики психолого-педагогічних досліджень.

Література

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти в Україні в контексті Болонського процесу / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5-9.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. – 3-тє видання. Вип. доп. – ЖДУ імені І. Франка, 2012. – 400 с.
3. Огнев'юк В. Криза – момент істини для університетської освіти / Віктор Огнев'юк // Вища школа. – 2009. – № 11. – С. 5-17.
4. Педагогічна і психологічна науки в Україні: [Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України]: у 5 т. – К.: Педагогічна думка, 2007. Т. 1: Теорія та історія педагогіки. – 2007. – 360 с.
5. Формування дослідницької культури молодих науковців: [колективна монографія / за ред. В. Семиченко]. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 133 с.
6. Шейко В. Організація та методика науково-дослідницької роботи / В. Шейко, Н. Кушніренко. – К.: Знання, 2004. – 307 с.